

Discussies over schaalvergroting: waar zijn wij aan toe als jonge boer?

Megaboeren en supertuinders

Waar is de tijd gebleven? Toen we fietsten in de zomerzon langs alle ingezaaide akkers over smalle bruggetjes en prachtige sloten in een omgeving van groen gras en koeien. Genietend van de authentieke boerderijen en de hardwerkende boeren. De tijd van de boerderij van opa en oma. Want dat willen de burgers graag zien. Althans zo lijkt het in de publieke opinie. Tegelijkertijd houdt de samenleving zich vast aan het fenomeen 'niet meer, maar beter'. Dit terwijl de weerbarstige praktijk ons dwingt naar 'meer én beter'. Discussies over schaalvergroting, waar zijn wij aan toe als jonge boer?

Tekst: Ellen van den Manacker | Illustratie: Hank Ruitenbeek

De agrarische ondernemingen in Nederland worden steeds groter. Waar de burger verlangt naar een historisch agrarisch hoogstandje, ligt het tempo in het ontwikkelen van de agrarische bedrijfsvoeringen veel hoger. Het gevolg is dat het agrarische landschap, zoals daar ooit waarden aan zijn toegekend, niet voldoende rekbaar is voor 'megaboeren en supertuinders'. Schaalvergroting leidt tot het verdwijnen van de karakteristieke kleinschalige landschapselementen, zoals houtwallen, bochtige sloten en oude boerderijen. Hoe onwenselijk de maatschappij het ook vindt, de agrarische sector blijft vanwege internationale concurrentie en regelgeving

genoodzaakt om efficiënter te worden en, in sommige gevallen, dús te groeien.

Noodzakelijke groei?

Maar is dat ook zo? Moeten we groeien om het meeste rendement uit ons bedrijf te halen? Of zijn wij ook deel van de maatschappij die de authentieke manier van boeren met pijn in het hart zien verdwijnen? Agrarische ondernemers hebben verschillende redenen om hun bedrijf te vergroten:

> Tijdsbesteding buiten het bedrijf wordt steeds belangrijker voor agrarische ondernemers. Door het bedrijf te vergroten, wordt het

mogelijk om iemand in te huren of het bedrijf zelfs met meerdere personen rond te zetten.

- > Door aanscherping van de regelgeving, moeten investeringen worden gedaan om de omgeving te ontzien (fijnstof, ammoniak, uitspoeling nutriënten). De kosten hiervan zijn vaak niet door te berekenen. Door de productie te vergroten, kunnen deze kosten wel worden opgevangen.
- > Steeds meer sectoren moeten voor de vrije markt produceren. Dit betekent een grotere fluctuatie in productprijzen. Hierdoor moet je tegen een scherpere kostprijis produceren, dit valt vaak te bereiken met

schaalvergroting. Voldoende bedrijfsgrootte is ook van belang om de continuïteit van het bedrijf veilig te stellen en zo een goede basis te creëren voor bedrijfsopvolging door de volgende generatie. Bedrijven met een bedrijfsopvolger investeren dan ook sneller én meer in innovatie en schaalvergroting.

Verwachtingen in de schaalvergroting

Onder andere door nieuwe regelgeving verwachten experts een verschuiving van agrarische bedrijven. Zo staat de melkveehouderijsector aan de vooravond van een schaalessprong. Heeft het gemiddelde bedrijf nu 77 melkkoeien, over enkele jaren zullen dit 130 tot 150 stuks zijn. De afschaffing van het melkquotum in 2015 is een belangrijke aanleiding voor deze schaalvergroting. De glastuinbouwbedrijven krijgen daarentegen te maken met sterke buitenlandse concurrentie en hoge energie- en arbeidskosten, waardoor weinig tot geen groei zal plaatsvinden. De varkenshouders staan voor grote investeringen in milieu en dierenwelzijn. Het ministerie van EL&I voorziet dat uiteindelijk één derde deel van de varkenshouders die er nu zijn, overleefd blijft staan.

Kritiek vanuit de maatschappij

Elk jaar stopt 3% van de boeren. In 2010 had Nederland nog 72.000 land- en tuinbouwbedrijven. Ondanks de afname van het aantal bedrijven blijft de oppervlakte landbouwgrond nagenoeg gelijk met bijna 2 miljoen hectare. Dit betekent dat grond van 'stoppers' wordt overgenomen door uitbreidende boeren. Waar de ene boer aan het afbouwen is, groeit het andere bedrijf als kool. Bedrijfsvoeringen groeien in oppervlakte en het aantal dieren is niet meer –zoals opa dat deed– op twee handen te tellen. Deze trend van schaalvergroting krijgt echter steeds meer kritiek vanuit de maatschappij. Naast het feit dat mensen zich zorgen beginnen te maken over de grote stallen die het landschap in hun ogen ontzien, leeft de angst dat de hoge veebezetting in

de stallen risico's met zich meebrengt voor de volksgezondheid en het dierenwelzijn. Actiegroep Ongehoord gooide hier in juni nog een schepje bovenop door onaangekondigd varkensstallen te filmen, waarmee ze allerlei 'misstanden' aan het licht brachten.

Maatschappelijk debat

Onder druk van de Tweede Kamer is staatssecretaris Henk Bleker een maatschappelijk dialoog over megastallen gestart. Volgens Bleker is geen enkele ontwikkeling vanzelfsprekend: "Er zitten veel positieve kanten aan schaalvergroting, maar er komt een moment dat je je afvraagt of de samenleving het goed vindt dat die ontwikkeling steeds maar doorgaat." Het internetdialoog was opgedeeld in vijf thema's: ondernemen, dier, mens, milieu en landschap. Via www.dialoogmegastallen.nl hebben 3800 Nederlanders hun reactie over 'mega' geuit. Debatleider Hans Alders bundelt alle informatie en zal de uitkomsten september '11 aanbieden aan Bleker. In november '11 komt Bleker met een conclusie.

"Laat ons onze gang gaan"

Op initiatief van het ministerie van EL&I is onderzoek uitgevoerd naar de opvattingen van de Nederlandse bevolking over megastallen. Uit het rapport 'Opvattingen over megastallen' komt onder andere naar voren dat de agrarische sector niet alleen negatieve gevoelens oproept. De zichtbaarheid van dieren in het landschap en de indruk dat er hard gewerkt wordt in de sector, wordt gewaardeerd door de maatschappij. Negatieve associaties zijn vaak terug te voeren op het industriële karakter dat de sector in de ogen van veel burgers heeft. Dierenwelzijn, mogelijke risico's voor de volksgezondheid, overlast en milieueisen zijn de voornaamste argumenten tegen schaalvergroting. Veehouders bijten terug in het rapport: "Geef ons randvoorwaarden waarbinnen we moeten opereren en laat ons alstublieft onze gang gaan." Naast alle verwijten laat de samenleving ook een blik van waardering zien: het voortbestaan van de veehouderijsector staat niet ter discussie: een meerderheid vindt dat Nederland een export-

Schaalvergroting in de landbouw

Schaalvergroting, door de Dikke van Dale genoemd als 'uitbreiding van omvang', kenmerkt zich door sterke bedrijven die de goede eigenschappen van het gezinsbedrijf combineren met de voordelen van grootschaligheid. Een 'megabedrijf' is minstens zes keer zo groot als het gemiddelde agrarische bedrijf in Nederland, overeenkomend met bijvoorbeeld 340 hectare akkerland of 320 melkkoeien. Tussen 1994 en 2004 is het aantal megabedrijven in Nederland verdrievoudigd, terwijl hun aandeel in de productiecapaciteit verviervoudigde. Op dit moment is slechts 1,6% van de agrarische bedrijven een megabedrijf, terwijl het aandeel in de totale agrarische productie 17% bedraagt. Het aandeel in de (glas)tuinbouw is relatief hoog. Beperkende factoren voor een verdere toename van het aantal megabedrijven in Nederland zijn onder andere ruimtegebrek, regelgeving en melkquota, wat vestiging in het buitenland voor sommige boeren aantrekkelijk maakt. ◀

land van vlees en zuivelproducten moet blijven. Het grootste gedeelte van de respondenten geeft een voorkeur aan een duurzame veehouderij. Denk hierbij aan een scenario waarin schaalvergroting wordt toegestaan, maar wordt gekoppeld aan strenge regels op het gebied van landschappelijke inpassing, milieu, volksgezondheid en dierenwelzijn. Wat de uiteindelijke regelgeving zal zijn, wordt in november '11 gepresenteerd door staatssecretaris Bleker.

Terechte discussies?

De discussies over het wel en wee in de agrarische sector lijken oneindig. Of de discussies terecht worden gevoerd, is weer een discussie apart. Het standpunt van NAJK is dat groei toegepast moet kunnen worden daar waar dat mogelijk is. Denk hierbij aan dunbevolkte gebieden of bedrijventerreinen. Elke boer is uiteindelijk zelf verantwoordelijk om er samen met zijn omgeving uit te komen. Om als boer sterk te staan naar ons goedgebekte publiek, is het belangrijk om onze bedrijven open te stellen voor burgers. Door een transparante bedrijfsvoering kunnen burgers zien wat er gebeurt op een boerenbedrijf. Vertel je liefde en passie voor het vak en hou de Nederlandse samenleving eens een spiegel voor: Wie zorgt ervoor dat de groeiende bevolking wordt voorzien in hun behoefte naar voedsel? Welke sector is nummer één op de wereld op het gebied van kennis en innovatie? En waar op de wereld wordt het meest effectief voedsel geproduceerd? Juist, dat doen en zijn wij. ▶

Schaalvergroting, nog geen schaalvoordeel

Adviseurs van Alfa spreken niet alleen met boeren over schaalvergroting, we kijken ook naar het bereikte effect. De ervaring leert dat schaalvergroting niet altijd tot het gewenste resultaat, kostprijsverlaging, leidt. Het streven is om een hoger productieniveau te realiseren met een relatief lagere inzet van productiemiddelen: arbeid, mechanisatie en gebouwen. Veldwerk uitbesteden om arbeid vrij te maken voor meer koeien zou positief moeten uitpakken. Maar, het levert pas echt wat op als de eigen mechanisatie ook verdwijnt. Bij meer omvang zou je lagere kosten verwachten voor mechanisatie, immers met hetzelfde machinepark kun je meer uren maken. In de praktijk zien we veel dat meer omvang leidt tot grotere en duurder machines, waardoor het beoogde schaalvoordeel niet gerealiseerd wordt. We zijn voorstander van schaalvergroting, maar het is niet vanzelfsprekend dat die leidt tot schaalvoordeel. Ook hier geldt het belang van duidelijke strategische keuzes maken en deze consequent uitvoeren.

K. Rummelink, bedrijfsadviseur Alfa Accountants en Adviseurs.
krummelink@alfa-accountants.nl

